

NOVÁ SOCIÁLNÍ RIZIKA

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

O nových sociálních rizicích se hovoří od osmdesátých let 20. století. Jsou projevem toho, že tři základní opory sociálního zabezpečení (trh práce, rodina, sociální stát) začínají jako pojistky selhávat, a naopak se stávají samy zdrojem nových nejistot.

Stará sociální rizika se odvíjela především od toho, že v podmínkách průmyslové společnosti člověk (zpravidla muž, hlavní živitel rodiny) nesehnal práci, takže on ani jeho domácnost nebyli zapojeni do pojistných systémů sociálního státu.

Nové sociální riziko se naopak odvíjí z toho, že při selhání pojistných systémů sociálního státu a vzhledem ke změnám v rovině nabídky na trhu práce nebudou velké skupiny obyvatel schopny pojistit se u soukromých agentur. Nebudou schopny zaplatit si za ochranu před nejrůznějšími druhy nejistot, které je obklopují v podmínkách postindustriální společnosti.

K šíření nových sociálních rizik přispívá řada procesů, jež jsou spojeny s přechodem od průmyslové společnosti ke společnosti postindustriální.

V ekonomicky nejrozvinutějších zemích se konkrétně jedná o tyto procesy:

1. Terciarizace ekonomiky
2. Masový nástup žen na trh práce
3. Rostoucí nestabilita rodiny
4. Destabilizace zaměstnání

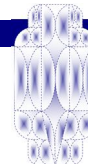
Také u nás se nová sociální rizika objevují a s vysokou pravděpodobností se budou šířit natolik výrazně, že postihnou nikoliv jen nižší vrstvy, ale také celé části vrstev středních. Reformy prováděné v současné době výrazně přispějí jak k šíření těchto rizik v oblasti trhu práce, tak také rodiny a konečně i systémů pojištění.

I když oficiálně je vyhlášováno, že právě rodina má vyrovnávat rostoucí tlaky přicházející jak z trhu práce, tak ze selhávajících systémů pojištění, lze doložit, že prováděné reformy postihnou především rodiny s dětmi.

Reformy plánované v oblastech systémů sociálního zabezpečení povedou s vysokou pravděpodobností k tomu, že nižší příjmové kategorie se budou muset spokojit s omezeným přístupem k sociálním službám a se sociálními dávkami pohybujícími se na úrovni chudinské péče.

Po vrstvách středních bude vyžadováno, aby si při stagnujících příjmech a zvyšovaných výdajích tvořily nemalé finanční rezervy. Částečně to budou řešit omezováním potřeb, částečně zadlužováním svých domácností, ale také omezováním počtu dětí.

Pokračující úlevy firmám a nejvyšším příjmovým skupinám jsou prosazovány i přesto, že složená daňová kvóta (daně + pojistné) patří v ČR k nejnižším v Evropě.

To povede k dalšímu výpadku příjmů státního rozpočtu, jež by už dnes nedokázal vyrovnat ani desetiprocentní ekonomický růst. Zátěž bude dále přesunována jednak na ty nejchudší a sociálně nejpotřebnější, jednak na domácnosti středních vrstev.

Vše nasvědčuje tomu, že i nadále se tři hlavní pojistky sociálního zajištění budou měnit ve zdroje sociálních rizik. Trh práce vytváří ve stále vyšší míře neplnhodnotné pracovní kontrakty. Rodina se často drobí a proměňuje se z pevného bodu soužití generací ve vysoce nestabilní průchozí prostor. Veřejné systémy pojištění jsou oslabovány a účast v pojistných fondech soukromých je pro nemalou část společnosti finančně nedostupná.

Všechny tyto faktory se propojují v oblasti bydlení. Nízké a stagnující výdělky z flexibilizované práce spolu s rizikem nezaměstnanosti znemožňují pořídit si střechu nad hlavou a silně komplikují schopnost udržet si stávající bydlení.

Nepevná rodina a slábnoucí rodinná pouta komplikují bytovou situaci a vytvářejí silnou poptávku po bytech i v zemích se stagnujícím počtem obyvatel. A konečně selhávající systémy pojištění činí neúnosnou situaci těch, kdo z důvodů nejrůznějších nemohou své výdaje na bydlení opřít o slušné příjmy z práce a zaměstnání.

Působení všech těchto faktorů se zde sčítá a umocňuje, v důsledku čehož je pro mnohé právě bydlení kritickým faktorem jejich životní situace. Tento trend je krajně nebezpečný jak po stránce materiální, tak také psychologicky, neboť domov má zvláštní místo v našem chápání jistoty. Nejisté bydlení samo o sobě posiluje výše zmíněné negativní tendence: zpětně působí především na rodinné vztahy, ale nepříznivě ovlivňuje též pracovní možnosti a limituje životní perspektivy dotčených jednotlivců i celých skupin.

I když se bezdomovectví aktuálně týká relativně malého zlomku populace, hrozba nekvalitního bydlení se latentně vznáší nad mnohem početnějšími segmenty obyvatelstva.

To proto, že domácnosti budou odevzdávat stále větší část svých příjmů za bydlení a pro rostoucí počet lidí bude získání odpovídajícího bydlení spojováno s hrozbou neúnosně vysokého a dlouhodobého zadlužení.

Ostravská univerzita - Fakulta sociálních studií
<http://osu.cz>